

УДК 335:81.243

д.пед.н., проф. **Ткачова Н.О.** (ХНПУ)
к.пед.н., доц. **Зеленська О.М.** (ХУПС)

ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті розкрито роль та місце іншомовної професійної компетентності майбутнього військового як складника його професійної компетентності. Проаналізовано різні підходи науковців щодо трактування цього поняття. Запропоновано авторське тлумачення іншомовної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів. Схарактеризовано зміст її структурних компонентів.

Ключові слова: іншомовна професійна компетентність, майбутній військовий, вищий військовий навчальний заклад, педагогічна категорія.

Постановка проблеми. У сучасних складних для України умовах, коли перед державою постають нові військові загрози й ризики, значно зростають вимоги до підготовки майбутніх військових фахівців, які повинні вміти якісно вирішувати поставлені перед ними професійні завдання з мінімальними витратами ресурсів, а також ефективно взаємодіяти зі своїми військовими партнерами як під на навчань, миротворчих операцій, так і в процесі ведення реальних бойових дій. При цьому слід підкреслити, що в останні роки спостерігається активізація співпраці між представниками Збройних сил України та інших країн і військово-політичних блоків, а також співробітництва в галузі військової освіти. Цей

факт знайшов відбиття в багатьох нормативних документах у військовій сфері (Воєнна доктрина України, Закон України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки», Концепція кадрової політики у Збройних силах України до 2017, Концепція навчання іноземних мов у військових навчальних закладах тощо).

Зокрема, у новій редакції Воєнної доктрини України серед основних цілей у сфері воєнної політики України визначено такі: «використання можливостей військово-технічного співробітництва з державами – стратегічними партнерами України», а також «підготовка національних (спеціальних) контингентів для забезпечення участі України в організаціях і заходах, пов'язаних з міжнародною колективною безпекою та міжнародним військовим співробітництвом» [2]. У свою чергу, в Концепції кадрової політики у Збройних силах України до 2017 року наголошується, що одним із важливих завдань сучасної вищої військової освіти є приведення змісту підготовки військових фахівців у відповідність «із державними стандартами вищої освіти, галузевими стандартами вищої військової освіти, сучасними потребами і досвідом підготовки військ (сил) з урахуванням нових вимог щодо їх застосування, досвідом операцій із підтримання миру та безпеки та сумісних навчань з військовими частинами і підрозділами збройних сил інших країн» [6].

Очевидно, що необхідною передумовою виконання сформульованих вище завдань є вільне володіння військовими фахівцями мови, якою здійснюється такий комунікативний контакт. А тому актуальною проблемою сьогодення є забезпечення сформованості в них іншомовної компетентності.

Аналіз останніх досліджень. Як свідчить аналіз наукової літератури, вченими досліджено певні аспекти порушеної проблеми. Так, теоретико-методологічні основи реалізації компетентнісного підходу у вищій школі обґрунтовано в наукових працях Є. Бондаревської, І. Зимньої, В. Луначека, О. Пометун, А. Хуторського та ін. Визначенню суті феномену іншомовної компетентності та її структури присвячені теоретичні доробки Д. Булатової, Р. Гришкової, О. Волобуєвої, М. Євдокимової, Н. Микитенко, О. Овчарук, Ю. Солодовникової та ін. Шляхи розвитку іншомовної мовленнєвої діяльності в контексті загальної мовленнєвої діяльності схарактеризовано в публікаціях Г. Абрамович, В. Аїтова, Е. Бібікової, О. Бігич, О. Бодальова, Л. Бондаря, О. Леонтєва, Д. Середюкова та ін.

У свою чергу, зазначимо, що теоретичні засади професійної підготовки майбутніх військових схарактеризовано в наукових працях О. Барабанщикова, Ю. Красильника, М. Нещадима, В. Ягупова та ін. Окремі питання формування іншомовної професійної культури в майбутніх офіцерів висвітлено в дослідженнях О. Бернацької, О. Єфімової, Л. Канової, Т. Кукарцевої, І. Матвєєвої та ін.

Науковці зробили вагомий внесок у вивчення вищевказаної проблеми. Однак висновки фахівців у галузі військової справи та результати проведеного пілотажного дослідження засвідчують, що сьогодні існує актуальна потреба у продовженні наукового пошуку в окресленому напрямі. Зокрема, важливо відзначити, що вирішення проблеми формування іншомовної професійної компетентності майбутніх військових насамперед передбачає чітке визначення цього поняття.

Мета статті – на основі врахування різних позицій науковців з'ясувати суть іншомовної професійної компетентності майбутніх військових фахівців як педагогічної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У руслі реалізації компетентнісного підходу основною метою підготовки майбутніх військових є формування їхньої професійної компетентності, що виражається в спроможності офіцера ефективно виконувати свої оперативно-службові завдання та приймати оптимальні рішення на основі аналізу оперативної обстановки в межах своїх повноважень.

Як уточнює О. Богданюк, специфіка цієї компетентності зумовлюється такими характерними відмінностями професійної діяльності військового фахівця:

– формулювання її цілей і завдань згідно з актуальними запитамі суспільства й закріплення їх у законах військової служби;

– поліфункціональність військової діяльності, що вимагає від офіцерів готовності виконувати складні різновекторні завдання;

– інтегративний характер результатів цієї діяльності, що забезпечуються боєздатністю військових підрозділів і частин, морально-психологічним станом військового колективу, відповідності індивідуальних якостей і дій військовослужбовця поставленим цілям, завданням і функціям [1, с. 28].

Зазначена компетентність є об'єднанням різних складників, чільне місце серед яких займає іншомовна професійна компетентність. Очевидно, що сьогодні сформованість іншомовної компетентності курсанта є водночас і одним із показників його профпридатності.

Уточнимо, що в процесі формування авторського бачення суті вищевказаної компетентності було враховано різні тлумачення науковцями поняття іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців, в тому числі курсантів, а також інших, близьких до неї за сенсом видів компетентностей.

Так, Д. Демченко стверджує, що професійна іншомовна компетентність фахівця – це професійно значуща інтегративна якість особистості представника певної професії, системно-ціннісне новоутворення, що забезпечує декодування іншомовної фахової інформації, творче використання її в практичній професійній діяльності та здатність вільно здійснювати міжнародну діяльність по розв'язанню професійних проблем [4, с. 7]. У свою чергу, Н. Сахарова під цієї компетентністю має на увазі системно-ціннісне особистісне утворення, що синтезує в собі іншомовні та професійні знання, іншомовні вміння та ціннісне ставлення [8, с. 7].

Особливий інтерес у контексті дослідження викликала наукова позиція О. Єфімової, відповідно до якої визначено суть іншомовної комунікативної компетентності курсантів як складного, інтегрального особистісного утворення, яке «уможливорює його здатність комунікувати у процесі іншомовного фахово зорієнтованого спілкування, а також створювати й управляти дискурсами на військово-професійну тематику». На думку авторки, ця структура включає такі компоненти: *лінгвістичний* (знання структури мови, адекватне використання мовних одиниць у мовленні, здатність зіставляти їх з національно-культурною семантикою); *мовленнєвий* (знання правил мовленнєвої поведінки, їх застосування у відповідній ситуації, спроможність розуміти та створювати адекватне мовленнєве висловлювання); *соціокультурний* (знання соціального й культурного життя суспільства, уміння розпізнавати й аналізувати ситуацію іноземною мовою, оцінювати її, знаходити шляхи розв'язання комунікативних завдань і досягати кінцевої мети) [5, с. 19].

З урахуванням різних точок зору науковців зроблено висновок про те, що в контексті проблеми дослідження іншомовна професійна компетентність курсантів визначається як інтегративне особистісне утворення, яке уможливорює їхню спроможність ефективно виконувати свої професійні обов'язки в іншомовному середовищі й системно підвищувати свою професійно-мовну обізнаність.

На основі аналізу відповідної наукової літератури [3; 7; 9] та специфіки професійної діяльності військового фахівця визначено, що структура цієї компетентності включає такі компоненти: мовно-когнітивний, функціонально-дієвий, особистісно-ціннісний. Так, перший із цих компонентів є результатом опанування курсантами відповідних професійних знань, у першу чергу таких :

– одиниць іноземної мови, що відображають її фонетичні, граматичні й лексичні норми;

– іншомовних еквівалентів професійної термінології та іншої важливої інформації, яку необхідно засвоїти майбутнім військовим із зарубіжних джерел або розбудувати взаємодію з іноземними фахівцями;

– лінгвокраїнознавчих знань (знання з національно-культурним компонентом семантики, країнознавчі фонові знання);

– соціолінгвістичних знань (знання особливостей національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки, традицій, звичаїв тощо).

Важливе місце в структурі іншомовної професійної компетентності курсантів займає функціонально-дієвий компонент. Він включає в себе основні види вмінь, які необхідні курсанту для успішного виконання в майбутньому своїх професійних обов'язків. До цих умінь насамперед належать такі:

- інформаційно-аналітичні (уміння шукати, обрати, трансформувати, зберігати, транслювати, оцінювати й інтерпретувати потрібну професійну інформацію іноземною мовою, здогадуватися по контексту про значення незнайомих слів, визначати причинно-наслідкові зв'язки між описаними подіями, приймати оптимальні рішення на основі опрацьованої інформації, прогнозувати подальші зміни в наявній обстановці);

- організаторсько-комунікативні (вміння швидко й адекватно транслювати учасникам ділової комунікації потрібну інформацію іноземною мовою, обираючи для цього найбільш точні, контекстуально доречні й доступні для розуміння партнером слова, реалізовувати на практиці ефективні комунікативні стратегії для вирішення поставлених професійних завдань, організовувати ефективну взаємодію у військовій сфері за допомогою використання іноземної мови, успішно долати мовні утруднення, координувати спільні дії в міжнародних миротворчих операціях чи навчаннях);

- соціокультурні (уміння правильно використовувати вербальні й невербальні засоби спілкування в умовах іншомовної комунікації, адекватно тлумачити реакції та комунікативні сигнали від іноземних партнерів, враховувати їхні особливості етнокультурного характеру);

- оцінно-рефлексивні (вміння здійснювати об'єктивний самоаналіз і самоконтроль виконаних професійних дій у військовій сфері, отриманих результатів військової діяльності, в тому числі міжнародних навчань і учбових маневрів, виявляти недоліки в іншомовній комунікації та на цій основі визначати, яких професійних, лінгвістичних соціокультурних знань, умінь бракує курсанту для підвищення її результативності);

- коригувально-самоосвітні (вміння своєчасно здійснювати корекцію своєї комунікативної поведінки для можливості досягнення поставлених цілей і завдань, здійснювати системну іншомовну самоосвіту).

Під час проведення дослідження визначено, що третім компонентом іншомовної професійної компетентності курсантів є особистісно-ціннісний компонент. Він пов'язаний із розвиненістю в майбутніх фахівців стійкого позитивного ціннісного ставлення до оволодіння діловою іноземною мовою, а також із сформованістю в них професійно-особистісних якостей (толерантність, перцептивність, наполегливість, емоційна стійкість тощо), необхідних для ділової взаємодії з іноземними військовими фахівцями.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що іншомовна професійна компетентність курсанта є важливим складником професійної компетентності, що забезпечує його спроможність отримувати необхідну інформацію іноземною мовою й ефективно взаємодіяти з іноземними партнерами під час вирішення проблем та завдань міжнародного характеру. Визначено, що іншомовна професійна компетентність включає основні компоненти: мовно-когнітивний (сукупність професійно-мовних знань), функціонально-дієвий (система відповідних умінь), особистісно-ціннісний (необхідні професійно-особистісні якості й ціннісне ставлення до оволодіння діловою іноземною мовою).

Перспективи подальших розвідок. У подальшому дослідженні планується розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічну модель формування іншомовної професійної компетентності курсантів у вищих військових навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bohdaniuk O.D. Profesiina kompetentnist maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv – osnova yakisnoi pidhotovky do sluzhbovoi diialnosti / O.D. Bohdaniuk // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia : Pedagogika. Sotsialna robota. – Uzhhorod : Hoverla, 2013. – Vyp. 29. – S. 27-29.
2. Voienna doktryna Ukrainy (zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 24 veresnia 2015 roku № 555/2015). – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.

3. Hryshkova R.O. Formuvannia inshomovnoi sotsiokulturnoi kompetentsii studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei : monohrafiia / R.O. Hryshkova. – Mykolaiv : Vyd-vo MDHU imeni Petra Mohyly, 2007. – 424 s.

4. Demchenko D.I. Formuvannia profesiinoi inshomovnoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv u fakhovii pidhotovtsi : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / D.I. Demchenko. – Kharkiv, 2010. – 21 s.

5. Iefimova O.M. Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti kursantiv vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv : avtoref. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / O.M. Yefimova. – K., 2014. – 29 s.

6. Kontseptsiiia kadrovoi polityky u Zbroinykh sylakh Ukrainy do 2017 roku (zatverdzhena nakazom Ministerstva oborony Ukrainy vid 04.12.2013 № 843). – Rezhyim dostupu : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/kadrova-politika/konczepczyia-kadrovoi-politiki-v-zbrojnih-silah-ukraini>.

7. Popova T.P. Formyrovanye ynoiazichnoi kommunykatyvnoi kompetentsyy u studentov zaochnoho otdeleniya yazykovoho vuza : monohrafiya / T.P. Popova. – N.Novhorod : Nyzhehorod. hos. un-t ym. N.Y. Lobachevskoho, 2013. – 186 s.

8. Sakharova N.S. Razvytye ynoiazichnoi kompetentsyy studentov unyversyteta : avtoref. ... dok-ra ped. nauk : 13.00.08 / N.S. Sakharova. – Orenburh, 2004. – 41 s.

9. Sisoev P. V. Yazyk y kultura : v poyskakh novoho napravleniya v prepodavannyi kulturi strani yzuchaemoho yazyka / P. V. Sisoev // Ynostrannie yazyky v shkole. – 2001. – № 4. – S. 12-17.

Рецензент: д.пед.н., проф. Плахотнік О.В., професор кафедри педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

д.пед.н., проф. Ткачева Н.А., к.пед.н., доц. Зеленская Е.Н.

ИНОЯЗЫЧНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ВОЕННОГО СПЕЦИАЛИСТА КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье раскрыта роль и место иноязычной профессиональной компетентности будущего военного как составляющей его профессиональной компетентности. Проанализированы различные подходы ученых к трактовке этого понятия. Предложено авторское толкование иноязычной компетентности курсантов высших военных учебных заведений. Охарактеризован содержание ее структурных компонентов.

Ключевые слова: иноязычная профессиональная компетентность, будущий военный, высшее военное учебное заведение, педагогическая категория.

Prof. N.O. Tkachova, Ph.D. O.M. Zelenska

PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF FUTURE MILITARY SPECIALISTS AS A PEDAGOGICAL CATEGORY

The article looks into the role and place of the professional foreign language competence of future military personnel as a constituent part of their professional competence. The author analyses different approaches to the interpretation of this concept and offers her own interpretation of the foreign language competence of the cadets in higher military educational establishments. A characteristic of its structural components is also given.

Keywords: professional foreign language competence, future military personnel, higher military educational establishment, pedagogical category.